

Неабияке казна-що (дитинство Пеле)

Сашко Дерманський

ДІКО

У ребра щось муляло, мабуть, батькове взуття. А ще було тісно й темно, тому трохи страшно. Проте Діко тихесенько скрутився калачиком і намагався не вовтузитися, щоб ніхто не викрив, де він.

— Жоао, ти не бачив Діко? — спитала мама в батька. — Куди це він подівся?

— Певно, побіг гратися на вулицю, — відповів той.

— Малому ще немає трьох років, ти ж знаєш, що я не хочу, аби він сам вештався по дворі. Піди забори його звідти, поки знову не забрьохався по вуха в калюжі.

Рипнули двері — це, напевне, тато пішов по сина. Але ж він не знає, що Діко зовсім не надворі. Ну й нехай. Головне — сидіти тихо, тоді нарешті збудеться його мрія.

За кілька хвилин двері знову противно рипнули.

— Його ніде немає, — почувся стурбований татів голос.

— Цього ще не вистачало! — мама теж була занепокоєна. — А ти гукав?

— Та гукав.

— Піди ще погукай та зазирни в собачу буду. Може, знову заснув коло Бутча.

Діко ледь стримався, щоб не засміятися й не викрикнути: "А я тут! А я тут! У буді мене немає!"

Та вчасно спохватився: не можна йому кричати, бо витягнуть зі схованки й нізащо не дозволять здійснити задумане.

— Я — бігом до Бутча, а ти тут пошукай. Якщо запізнюся на тренування, то лишуся без зарплатні! — роздратовано кинув батько й знову сердито хрюснув дверима.

— Діко! Діко! — почала гукати мама. — Де ти, синку?! Ану виходь. Годі гратися в хованки!

Хлопчик заляк. Йому було страшенно муляло, але заради поставленої мети він був готовий витерпіти все.

— Діко! — мамин голос прозвучав зовсім поруч.

Вона підійшла до ліжка. Коло нього стояла велика сумка, з якою її чоловік, батько Діко — професійний футболіст місцевої команди, завжди ходив на тренування. Сумка заважала зазирнути під ліжку, тому жінка вирішила відставити її набік.

— Ого! Що це він сюди наклав? — здивовано спитала сама в себе мама, ледве відірвавши її від підлоги.

Потім вона стала навколішки й заглянула під ліжку. Сина там не було.

— Повно пилюги, треба витерти... Але де ж Діко?

А Діко тим часом навіть дихнути боявся.

Мама була так близько, що ось-ось могла його знайти. На біду, йому ще й у носі

засвербіло. У батькової спортивної форми, надто ж у взуття, був якийсь кусючий запах. І він дедалі дужче крутив малому в носі. Діко вже тричі намірявся чхнути, та вчасно затискав носа пальцями й дихав ротом.

Тим часом мама подалася на кухню й чимось там забряжчала.

Малий полегшено зітхнув.

Тут укотре подали голос незмащені двері.

— У буді немає! — повідомив батько. — Не знаю, що робити далі, але я не можу спізнюватися.

— Якщо тобі тренування дорожче за власного сина, — озвалася з кухні мама, — то можеш вшиватися. Тільки я не знаю, навіщо ти взагалі туди ходиш? Все одно в твоїй провінційній команді платять, наче кіт наплакав.

— Щоб перейти в кращий клуб, мені треба тренуватися! — скипів батько. — А я замість того в собачі буди заглядаю!

— Мені все зрозуміло! — тут Діко визначив по маминому голосу, що і їй урвався терпець. — Все ясно: тобі футбол затьмарив увесь світ — сім'ю, жінку, дитину...

— Це неправда! — заперечив батько. — Ви для мене важите значно більше.

— Ні, чоловіче, — огризалася мама, — якби поставити на ваги сім'ю і твою спортивну торбу, то вона б таки переважила. Що ти, до речі, туди напхав?

— Нічого я не пхав туди, там, як завжди, форма.

— Мені вже однаково, — спересердя відрубала мама. — Йди на своє кляте тренування, а я сходжу до сусідів — може, Діко до них забрів і бавиться з їхнім котом.

"От і не вгадала, — думав собі малий, — я тутечки, в кімнаті. А з котом я посварився вчора, бо він видер у мене прямо з рота млинця".

— Точно, він у сусідів, — погодився з мамою тато, — треба було одразу до них іти, а то тільки сварку на рівному місці затіяли. Не сердься.

— Я й не серджуся, — подобрішала мама, — просто дуже переживаю за малого, раптом з ним щось трапилось.

— Усе буде в порядку, — вже лагідно промовив тато, — він напевне грається в сусідів. Он і вчора ходив до них.

— Якби ж так, — зітхнула мама. — Ти знову до вечора?

— Як вийде. Скоро важлива гра, ти ж знаєш. Якщо гарно себе покажу, може, запросять грати до "Сантоса". Переїдемо в Сан-Паулу, я зароблятиму пристойні гроші...

— Ну, гаразд. Йди, бо спізнишся.

— Та йду вже.

Батько взяв свою велику сумку й закинув на плече.

— Ого-го! Ти щось сюди поклала мені?

— Я? Чого б це? — здивувалася мама. — Я гадала, це ти напхав повну сумку якогось каміння.

— Нічого не розумію, — збентежено пробурчав батько й поставив сумку на підлогу.

І тут Діко вже так зашипало в носі, що навіть не допомогло затискання. У той момент, коли батькова сумка опинилася долі, в ній стався вибух.

— Матір Божа! — підскочила на місці мама. — Хтось підклав тобі бомбу!

— Що за маячня?! — насупився батько й одним рухом розкрив сумку.

"Бомба", скрутившись калачиком, лежала на його тренувальній формі й затискала пальцями свого маленького носика.

— Діко?! — в один голос вихопилося в батьків. — Що ти тут робиш?

— Чхаю, — спокійнісінько відповів малий, а потім додав: — Мамо, треба випрати таткову форму, бо вона смердить і крутить у носі.

Батько засміявся, витяг малого з сумки, поцілував його і, віддавши мамі, помчав на тренування.

— Навіщо ж ти заліз до сумки? — спитала мама, гладячи сина по голові.

— Та, — махнув рукою малий Діко. — На тренування хотів.

— І що б ти там робив? — усміхнулася мама.

— Як що? Я б себе гарно показав, і мене б узяли грати до "Сантоса".

— Іншим разом, синку, — розцвіла посмішкою мама, — в тебе ще все попереду.

МИЛИЦІ

Батька так і не взяли до кращої команди. Не тому, що він погано грав, ні, грав він гарно, проте сталося ось що.

Якось, йдучи на чергову гру, батько сказав матері Діко:

— Мені здається, що сьогодні має статися халепа.

— Може, тебе нарешті запросять до пристойної команди, й ми виплутаємося зі злиднів, — з надією сказала мама.

— Не знаю, але в мене, передчуття: в цьому матчі мусить вирішитися моя футбольна доля, — сказав батько й пішов собі.

— Якби ж то, — зітхнула мама й, наказавши Діко нікуди не йти з двору, подалася готувати обід.

Діко з двору не йшов. Він знайшов якусь іржаву бляшанку, встановив з двох камінців ворота і півдня гилив у них свого залізного "м'яча".

Потім мама забрала його на обід. Діко нагасався добряче, тож мав гарний апетит.

— Ого, розійшовся! — навіть здивувалася мама. — Гляди, батькові залиш попоїсти, бо він повернеться теж голодний, як вовк. Ох, і пощастило мені — двоє футболістів у хаті!

— Пощастило, — погодився Діко, втираючи губи долонею. — Ходімо, постоїш на воротах, я тобі гол заб'ю.

— Вибач, не можу, синку, — відмахнулася мама. — У мене робота є. Он скоро батько прийде, з ним пограєшся. Гра вже закінчилася, ось-ось татко буде. Йди— но виглядай його.

Діко побіг виглядати татка. Але того все не було й не було. Скоро й мама вийшла з дому.

-Немає?-стурбовано спитала вона.-Дуже дивно. Гра вже мала б давно скінчитися.

— Бачиш, немає, — журливо мовив Діко. — Ставай на ворота.

Доки мама думала, що на те відповісти, біля двору зупинилася машина.

— Мабуть, татка хтось підвіз! — здогадалася мама. — Нарешті.

Діко зрадів: вже хтось таки стане на ворота, і він вклепає комусь гола. Але коли тато увійшов, Діко не просто зрадів, його охопив справжній захват від того, що він побачив. Тато зайшов не просто так: в руках він тримав якісь чудернацькі дерев'яні штуківини, на які щоразу спирався, хитро примостивши їх попід руки. Одну ногу він переставляв, як і годиться, а другу, Діко такого зроду не бачив, — весь час тримав у повітрі, трохи підігнувши.

"Ну, все! — подумки зрадів малий. — Певно, татка нарешті взяли до багатого клубу і там видали такі спеціальні хитромудрі палиці. Мабуть, в пристойних командах усім такі видають, щоб футболісти швидше бігали".

Хлопчик вже хотів підскочити до батька й помацати небачені штуки, як мама по хвилі заціпеніння вигукнула:

— Жоао! Що з тобою, Жоао?! Та не мовчи ж ти, кажи, що сталося!

— Ось, — батько ніби виправдовуючись, винувато кивнув чи то на зігнуту ногу, чи то на дивні дерев'яні предмети. — Не пощастило.

Тепер Діко збагнув, що ті штуки — не дуже добрі, й не став їх чіпати, а мовчечки пішов за батьками в дім.

Виявилося, що батько пошкодив коліно під час гри. Його оглянули лікарі на полі, а потім відправили до лікарні. Там сказали, що травма серйозна, і видали ті палиці (вони, з'ясувалося, звуться милицями).

Тато щодня натирав чимось і перемотував своє коліно, інколи ходив до лікарні на своїх милицях і повертався звідти понурий. Він дуже переживав. Згодом батько вже пересувався без милиць, але одного дня прийшов від лікаря зажурений.

— Сказали, я не зможу більше грати, — кинув він матері, й кожне його слово було, наче важкий камінь.

— Зовсім? — обережно спитала мама.

Батько не зміг відповісти, а просто кивнув, ковтаючи щось невидиме.

— Давайте обідати, — тихо відповіла мама й пішла на кухню.

Тато нічого не їв. Він сидів над тарілкою і дивився в неї, наче нічого в ній не помічав. Його очі блищали, а жовна здригалися раз по раз під темною шкірою на вилицях.

— Тобі доведеться шукати якусь роботу, — тихо промовила мама. — У нас майже закінчилися гроші.

— Знаю, — ледве витиснув із себе батько. — Але чому так сталося? Хіба так мало статися обов'язково? Я ж мріяв грати за "Сантос", бути найкращим і гарно заробляти, ми ж мусимо коли-небудь звести кінці з кінцями! Чому ж так сталося?! Тепер я не гратиму. Ніколи... не гратиму.

Діко здалося, що його мужній татко ось-ось заплаче. Малий зіскочив із свого стільця й підійшов до батька.

— Не журися, тату, — сказав малий. — Хочеш, я гратиму за "Сантос" і стану

найкращим? Хочеш?

— Хочу, — батько підхопив сина на дужі руки й притис малу кучеряву голівку до своєї щоки.

Діко відчув, що батькова щока чомусь мокра.

— Я гарно зароблятиму, — вів своєї малий футболіст.

— Тобі доведеться багато тренуватися, синку, — сказав батько витираючи щоки рушником. — Дуже багато, чуєш? За себе... й за мене.

— Дорле, тату, — сказав Діко. — Буду тренуватися за себе й за тебе...

ЧИСТИЛЬНИК ВЗУТТЯ

— Краще мати брудну пику, ніж нечисті черевики!.. Підходьте, не минайте, взуття підставляйте!.. За одну хвилину зроблю з вас людину!.. — без угаву вигукував дзвінким голосом малий темношкірий хлопчик, сидячи на дерев'яному ящикку край перону залізничного вокзалу бразильського містечка Бауру. Перед крикуном стояла невеличка дерев'яна підставка, на яку клієнти мали ставити свої черевики, а хлопчик мав їх начищати до блиску.

— Той не буде на коні, в кого чоботи брудні!.. — дзвенів невгавуший хлопчиків голос, а сам чистильник взуття вимахував над головою чорними від вакси щітками.

— Ловкі в тебе кричалочки, — до малого підійшов високий, ще доволі молодий пан у костюмі й нових, але трохи запилюжених черевиках. — Сам придумав?

— Сам, — відповів чистильник взуття. — Будемо чистити?

— Давай, — погодився поважний пан, ставлячи ногу на підставку.

— Гарні черевики, дорогі, — зауважив хлопчик і вмочив щітку в бляшанку з ваксою.

— А ти фахівець, — похвалив його незнайомець, — знаєшся на взутті, хоч іще й малий.

— Я не малий, мені вже аж сім! — від обурення хлопчик аж перестав човгати по взутті щіткою.

— А, якщо так, то воно звісно, — дуже серйозно сказав пан, але якби хтось придивився уважно, то побачив би що його лукаві очі посміхаються. — Але ж навіть у сім років не всі хлопчики працюють.

— А що робити, — зовсім по-дорослому сказав Діко, бо це був він, — батько після травми пішов працювати санітаром до лікарні, а там платять ще менше, ніж він заробляв у команді. Треба ж допомагати батькам.

— Он воно що, — сказав дядечко, — молодець, правильно, допомагати треба. А вчитися ти не збираєшся?

— Чому ж, цього року вже піду до школи... давайте другу ногу.

— А хто ж тебе навчив із щіткою вправлятися?

— Дядько, мамин брат, показав. Він мені й ваксу купив. І щітку. А підставку й оцей ось ящикок старший товариш допоміг змайструвати. А далі я вже сам наловчився. Щоправда, спочатку забагато вакси йшло, але тепер я вже справжній майстер.

— То твій батько — футболіст? Ти казав, що він грав?

— Так, а ви любите футбол?

— Я відвідую всі матчі "Сантоса", — кивнув незнайомиць.

— Як?! — Діко заляк від несподіванки. — Ви з Сан-Паулу?

— Еге ж, приїхав ранковим потягом.

— Невже ви на власні очі спостерігали гру "Сантоса"? — не міг повірити хлопчик.

— Саме так, малий. Бачу, ти теж не байдужий до футболу.

— Та ви що! Я просто обожаю грати. Ось тільки-но відбуде останній ранковий поїзд до Сан-Паулу, я вже за півгодини буду на пустирі. Там ми ганяємо з хлопцями аж до вечора.

— І що, навіть справжнього м'яча маєте? — поцікавився клієнт.

— Ні, — Діко похнюпився, — на справжнього я ще не заробив. Міг би купити, але перші чотириста рейсів мамі віддавав, на харчі. І потім теж віддавав. Їй потрібніше. А ми поки що граємо саморобним м'ячем.

— Невже зі шкарпетки?! — очі незнайомця ніби аж засяяли.

— А ви звідки знаєте? — отетерів хлопчик.

— Ви берете стару чоловічу шкарпетку, — з виглядом переможця став виголошувати пан у дорогих черевиках, — набиваєте її старими газетами й усяким дрантям, потім перев'язуєте мотузком — і м'яч готовий! Ну як, я вгадав?

— Звідки ви все це знаєте? Ви за нами шпигували? — не міг опанувати свого подиву Діко.

— Ні за ким я не шпигував, — посміхнувся дядечко з Сан-Паулу, — просто ми робили все так само, хлопче. Коли я сам був хлопчаком.

Як? Діко не міг повірити, як це такий поважний пан із самого Сан-Паулу, що ходить в таких дорожніх черевиках, міг колись, так само, як він, грати в футбол саморобним м'ячем зі старої батькової шкарпетки?

— Не дивуйся, хлопче, — продовжував розповідь чоловік, — мої батьки були з бідноти, і батьки моїх друзяк були небагаті, то ми й робили м'ячі собі самі. Ото було мороки з таким м'ячем, коли миші прогризали в шкарпетці діри й комусь із нас доводилося канючити в батька ще одну нову, тобто стару.

— Ха, — тріумфально вигукнув Діко, — бо ви не знали секрету!

— Це ж якого?

— А такого, дуже хитрого. Щоб миші не гризли м'яча.

— Невже ви придумали як давати тим клятим гризунам раду? — цього разу вже пан з Сан-Паулу не приховував свого здивування. Він навіть забув про недочищеного черевика й уместився коло Діко — новісінькими штанами простісінько на перон! — Ти собі уявити не можеш, скільки мишва нам перевела м'ячів. Що треба робити?

— Дуже простий спосіб, — Діко насолоджувався, просто впивався незнайомцевою нетерплячкою. — Це робиться — раз плюнути, головне — мати голову.

— Голову? Ясно, що без голови на плечах ні до чого не докумекаєшся, — аж підскакував від цікавості клієнт. — Але ж ми...

— Та ні, я не про ту голову, — махнув щіткою хлопчик. — Я кажу про голову від

солонного оселедця. Дуже важливо її мати.

— Від оселедця?

— Авжеж. Трохи протухлу.

— Нічого не второпаю, — здався старший співрозмовник. — Поясни, будь ласка, бо я не зійду з цього місця, не дізнавшись вашого секрету.

— Ну добре, вмовили, — промовив Діко. — Значить так. Оту голову, трохи протухлу, як я вже сказав, щоб негарно пахла, замотуєте в газету і запихаєте в саму середину м'яча. Тоді миші й носа не потикають до нього.

— Отакої! Оце мастаки! — захоплено випалив незнайомиць. — Але ж не може бути, щоб сам м'яч не смердів від таких фокусів.

— Ну, а що ж ви хотіли? Є трохи. Ми якраз через це по черзі беремо м'яча додому після гри.

— Ну, хлопче, сам стільки ганяв у футбол, а такого не знав.

— Скажіть, а ви стали футболістом? Ви тепер граєте? — запитав Діко.

— Ні. Не став. Яюсь життя по-іншому пішло.

— А я стану, от побачите, — вперто сказав малий. — І гратиму за ваш "Сантос".

— Давай-давай, — пан без натяку на іронію поплескав Діко по плечу. — Ну, мені вже час, — він підвівся, дістав з гаманця гроші й віддав малому за роботу. — Бувай.

Пан із Сан-Паулу поволі віддалявся.

— Чищу черевики — і малі, й великі!.. — знову завів своєї Діко, приваблюючи наступних клієнтів.

— Агов, малий, — раптом загукав, спинившись, пан, що так і не став футболістом. — Як тебе звати?!

— А навіщо вам?!

— Прийду повболівати за тебе, коли ти гратимеш за "Сантос". Ти ж виростеш, і я можу тебе не впізнати. Скажи своє ім'я.

— Едсон Арантіс ду Насіменту, — відповів хлопчик. — Батьки називають мене Діко.

— Я запам'ятаю, хлопче! До зустрічі! Рости швидше! — вигукнув на прощання незнайомиць і пішов геть.

ПЕЛЕ

Діко було вже десять років, і батьки часом навіть називали його по-дорослому — Едсоном.

Цілими днями він або ганяв м'яча з хлопцями на пустищі, або тренувався вдома. Хлопчик використовував для футбольних вправ звичайний апельсин. Діко жонглював ним за допомогою ніг, ловив його на голову, плечі, на груди або на спину. Він міг товкти нещасний фрукт цілісінький день, поки помаранча не перетворювалася на потріскану й пом'яту кулю, яка, зрештою, чвиркала соком, і це означало, що треба брати нову.

По сусідству з Діковою сім'єю мешкав один старий турок. Інколи він спостерігав за тренуваннями хлопчика, покурюючи цигарку, й завжди прорікав по-турецькому: "Пе-

ле!". Приблизно це означало: "Казна-що!". Турок, бачите, не розумів, яка може бути користь з усіх отих вправ.

Діко ж чомусь дратувало оте "пе-ле", хоча спочатку він і не знав, що воно значить. Проте хлопчик старався не зважати на сусіда і вперто продовжував свою справу.

— Навіщо ти нівечиш такі гарні апельсини? — спитав якимось сусід. — Що тобі дає та дурна товкотнеча?

— Я хочу бути відомим футболістом, — пояснив Діко. — Для цього треба багато тренуватися. Якщо я щодня вправлятимусь, то колись стану найкращим.

— Гай-гай, коли то воно буде! — скептично пирхнув сусід. — Як на мене, то всі оті футболи і всякі там волейболи — дурниця. Який із них зиск? Інша справа — комерція. Ото б краще вирощував тютюн та робив махорку, її можна гарно продати. А футболити апельсини — це "пе-ле". Краще був би з'їв ті нещасні фрукти.

— А я все одно доб'юся свого! — відповів хлопчик.

Так вони й трималися кожен своєї думки: Діко наполегливо тренувався, а сусід-турок не втомлювався з розумним виглядом кидати в бік футболіста своє "пе-ле".

А згодом Діко незчувся, як сам узяв на озброєння це коротке і звучне слово й, коли в нього щось не виходило під час гри, він сердито вигукував: "Пе-ле!"

Якимось він грав у чемпіонаті дворових команд міста. Був важливий матч із сильними суперниками. На перших же хвилинах Діко ледь не забив гол. Він підхопив м'яч в центрі поля, обіграв увесь захист супротивника й сильно вдарив по воротах. М'яч просвистів за якихось кілька сантиметрів від штанги.

— Пе-ле! — випалив Діко й ударив кулаком себе в груди.

Уже з наступного матчу товариші по команді стали називати його не інакше, як Пеле. А наступний матч був фінальним.

З самого початку їхній команді не пощастило — їм забили два голи підряд, а вони нічого не могли вдіяти. За команду суперників грали хлопці, переважно старші на рік-два, а отже, спритніші й витриваліші. Під кінець першого тайму ледве вдалося відквитати один м'яч. Але в другому таймі стало ще важче, всі дуже потопилися й ледве повзали по полю. Лише Діко як лев боровся за кожен м'яч і відчував у собі достатньо сил. Збагнувши це, їхній воротар почав вигукувати товаришам: "На Пеле! Грайте на Пеле!" І вся команда заграла на Пеле. А він літав, як на крилах, крутився дзиг'ю, втікав від переслідувачів — і бив, бив і знову бив по воротах...

Ту гру вони виграли. Діко забив два переможні голи. Його команда стала переможцем чемпіонату міста серед дворових команд.

Коли їх нагороджували, якийсь поважний дядько взяв блискучий кубок і вручив його не кому-небудь, а саме Діко.

— Ти не хотів би грати за дитячу команду "Бауру"? — спитав він у щасливого хлопця.

— Звичайно, хотів би! — від щастя серце вискакувало малому з грудей. — А ви мене берете?

— Приходь завтра на тренування. Знаєш, куди?

— Авжеж!

— Як тебе звати? А, я ж пам'ятаю, тебе звати Пеле, так?

— Ну... А чом би й ні? — випалив Діко. — Мене звати Пеле, і я доведу всім, що Пеле — це вам не казна-що!

Історія людини в історії людства

Маленький Діко став великим Пеле — найславетнішим, просто неперевершеним футболістом усіх часів і народів. Немає в світі такої людини, яка б не чула про Пеле. Його досягнень не вдалося перевершити нікому й до сьогодні. В п'ятнадцять років він уже грав за клуб своєї мрії— "Сантос" із Сан-Паулу. Коли Пеле виповнилося шістнадцять, він дебютував у складі збірної команди Бразилії. Він єдиний на планеті футболіст, який став чемпіоном світу вже в сімнадцять років, єдиний, хто грав у чотирьох фінальних матчах чемпіонатів світу, і єдиний трикратний чемпіон світу, єдиний, кому вдалося забити за всю футбольну кар'єру майже 1300 голів! Пеле єдиний... і неповторний. Міжнародна федерація футбольної історії та статистики визнала Пеле найкращим польовим гравцем XX сторіччя. А вболівальники по праву назвали його Королем футболу.